

Konu: Ruhsal İnsan
Yazı: 24

Âlim ile Arif

Doç. Dr. Haluk BERKMEN

Arif kişi gerekli olanı yapar ve olayları izlemekle kalmaz, onlara katılır. Bu katılım 'başkasının işine karışmak' şeklinde anlaşılmalıdır. Daha çok **içselleştirmek** olarak tanımlanabilir. Eğer basit bir şekilde açıklamak gerekirse şöyle bir benzetme yapabilirim. Bilgi sahibi âlim gören ve işiten kişidir. Bilge olan arif ise tadan kişidir. Görmek ve işitmek beden dışındaki birtakım olay ve oluşumlardan haberdar olmayı sağlar. Oysaki tatmak, beden dışından beden içine alarak haberdar olmayı, tadılanla bütünleşmeyi sağlar. Duymak ve görmek en genel anlamda "seyirci kalmak" şeklinde tanımlanırsa, tatmak "olaya katılmak" olarak tanımlanabilir.

Yani, katılmak "içselleştirmek" demektir. Bir olaya katılmak başka kendine fazlaca dert edinmek başkadır. Olayı içselleştirip kendine mal edinirken aşırı etkilenmemek ve bağlanmamak gereklidir. Bilge kişiler hem bağılıdır hem değildirler. O anda karşılarında duran sorunla bütünleşirler ve bağlanırlar. Fakat kısa sürede bu bağı koparmayı da bilirler. Daha doğrusu, bağlanmanın şart olduğunu bilirler ama bu bağı onları bağlamaz.

Bilim çelişkiden hoşlanmaz. Düz mantığı tercih eder ve neden-sonuç ilişkisini doğrusal mantıkla açıklamaya çalışır. Günümüzde bilim dediğimiz disiplinlere eskiler **ilim** diyorlardı. İlim sahibi insana **âlim** ve âlimlere de **ulema** deniyordu. İlim sahibi insan olan âlim gözlemci yaklaşımı ve lineer (doğrusal) mantığı tercih eder. Âlimin olaylara bakışına **İlmen Yakın** denirdi. Tüm bilim adamlarının olaylara bakışı ilmen yakın düzeyinde olup, ayırıcı ve sınıflandırıcıdır. Bilim tarafsız kalmak iddiasında olduğundan gözlemi tercih eder ama her gözlemlerde bir miktar katılım olduğunu da unutmaz. Eğer âlim kişi olaylara katılımıyla yaklaşmayı başarır ve ikili mantığın yetersizliğini kavratsa **arif** olur. Arif olan olaylara bütünsel ve kapsayıcı bir bakışla katılabilen kişidir.

Dolayısıyla arifin bakışı ayırıcı ve sınıflandırıcı değildir. Bu yaklaşım ve kavrayış şekline **Aynen Yakın** adı verilir. Yani kişilere ve olaylara düşünce boyutunda gözlemlerle değil, ayırıcı ve önyargısız olarak katılımıyla yaklaşır. Dolayısıyla, âlimin uğraştığı konu **İlim**, arifin eylemleri ve uğraş alanı **Marifet** olarak bilinir. Aradaki fark birinde (ilimde) düşüncenin ve gözlemin bulunması, diğerinde ise düşüncenin yerine katılımın ve sezginin bulunmasıdır. Marifet sahibi kişi düşünerek marifetini ortaya koymaz. Marifet, sezginin yardımıyla, bir anda ve düşünmeden ortaya çıkar. Bunun nasıl çıktığını arif olan kişi de anlayamaz, çünkü akıl ve mantıkla bu durumu açıklayamaz.

Sanat alanında bu marifet yetisine **ilham** diyoruz. Şair ilham bekler, ressam ilham bekler, besteci ilham bekler. Fakat bu "ilham" denen yeti beklemekle ortaya çıkmaz, aniden bir şimşek parlaması gibi gelir. İlhamın gelişine hazırlıklı olmanın yolu, insanın belli bir konuya

tüm varlığı ile katılması ve odaklanmasıdır. Hazırlık, şu bakımdan faydalıdır: İlham geldiğinde onu kullanılabilir bir şekle veya estetik bir görüntüye dönüştürmek için gereklidir.

Yetenekli sanat adamları sezgileri kuvvetli olan kişilerdir. İlham sahibidirler. Bu bakımdan onların benlik boyutuna **Nefs-i Mülhimme** denebilir. Fakat bir makam olan Nefs-i Mülhimme boyutu sanatçı olmanın çok ötesindedir. Sanat insanı akli ile ruhunu birlikte ve ayırimsız kullanabiliyorsa marifet sahibi ruhsal insan boyutunda bulunabilir. Önemli olan ilham geldiğinde yeteneklerini nasıl kullandığı ve sanat yapmazken nasıl davrandığıdır. İnsanın yetenekleri ona verilmiş olan bir yumak iplik gibidir. Zaman içinde kendindeki yetenekleri kullanarak bu malzemeyi dokur ve iplikten kumaş oluşturur. Her insanın dokuduğu kumaş onun benlik boyutu olup, kumaşın motifleri ve süsleri farklı olabilir. Motifler ve süsler kumaşın dış görünüşüdür. Ama kumaşın dokunuşu ve örgü yapısı son derece önemlidir. Sağlam bir kumaş çabuk yıpranmaz ve çekiştirilince yırtılmaz. İnsan da kendi yapısını sağlam bir kumaş gibi dokumuşsa zorluklar karşısında yılmaz ve dağılmaz. Bunu da bir bakıma eğitimle sağlamak mümkündür.

Bu bakımdan eğitim toplumun temel direğidir, denebilir. Bilgiyi veren ve sezgilerin gelişmesini sağlayan eğitimidir. Eğitimin amacı bilgi aktarıp bilgili insan yetiştirmek olduğu kadar bilge insan, yani arif yetiştirmek olmalıdır. Eskiden eğitimle ilgilenen bakanlığına **Maarif Bakanlığı** denirdi, çünkü amacı arif insan yetiştirmektir. Günümüzde ise bu tanım geçersiz kabul edilmekte gözleme ve doğrusal mantığa dayalı öğretim aktarılmaktadır.

Eğitimin amacı sadece bilgi vermek, dolayısıyla bilgin yetiştirmek olmamalıdır. Eğitimin amacı genci eğip bükerek onu hem bilgili hem de bilge kişi, yani arif insan olmaya hazırlamaktır. Arif kişi yetiştirmek istiyorsak okullara **ahlak dersi** koymamız gerekir. Ahlak dersi din dersi değildir. Batılı kavramla "etik" de değildir. Etik toplum kuralları ile ilgilidir, ahlak ise insanın özü ile ilgilidir ve özün doğru şekillenmesine önem verir.

Gerçek ahlak sahibi insan özünü tanıyan ve onun gerektirdiği şekilde davranan kişidir. Özünü tanımak ise **kendini tanımak** demek olduğuna göre, ahlaklı insan öncelikle kendini tanır ve ruhuna değer verir. Bu sayede diğer insanların ve doğanın da ruhuna önem vermeyi öğrenir. Kendini tanıma konusunda **Yunus Emre**'nin şu görüşüne önem verelim:

**İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır.**

**Okumaktan murat ne
Kişi Hakk'ı bilmektir
Çün okudun bilmezsin
Ha bir kuru ekmektir.**

**Okudum bildim deme
Çok taat kıldım deme
Eğer Hakk bilmez isen
Abes yere yelmektir.**

**Dört kitabın mânası
Bellidir bir elifte
Sen elifi bilmezsin
Bu nice okumaktır.**

**Yiğirmi dokuz hece
Okursun uçtan uca
Sen elif dersin hoca
Mânası ne demektir.**

**Yunus Emre der hoca
Gerekse bin var hacca
Hepisinden iyice
Bir gönüle girmektir.**